

rosan kihasználta, de soha el nem vállalt kis cseléd-lányt, akit Ferenczes István nagyon mélyen a szívébe zárt. Mert ennek a revelatív, oknyomozó könyvnek az igazi főszereplője nem annyira a szerző által is igen nagyra becsült költő, Tudor Arghezi, hanem az ő valóságos, igazi anyja, Ergézi Rozália. Egy a sok száz vagy ezer székelyföldi leányból, a szegénység „emberfölöslegéből”, aki idegen környezetben, egy szál maga próbált reménykedni a jóban, hogy megalázottan kiegyezzen a puszta életben maradással. Ezért írja Ferenczes: „Mikecs László egyik írásában arról ír, hogy a századfordulón egy bukaresti bojárnak szándékában állt felállítani a székely cseléd-lány szobrát. A szoborból nem lett semmi. Én viszont azt mondom, ha valaha, valahol sor kerülne ilyen szoborállításra, mindenképpen Ergézi Rozáliáról, Tudor Arghezi székely édesanyjáról kellene megmintázni.”

Ferenczes István nagyon mélyen a szívébe zárta Ergézi Rozáliát – a biográfia pontosítása mellett ezért is oly fontos számára, hogy értelmezze az anya-fiú viszonyt. Arghezit zárkózott, mogorva embernek tartották, aki a legszűkebb családján kívül senkit nem szeretett. Vajon csak azért nem fedte föl anyjának valódi kilétét, s tartotta még a maga házában is személyzet-sorban, mert szégyellte kétes egzisztenciáját, rangon aluliságát? Arghezi egy kései, 1966-os interjúban bevallotta, hogy „az, akiről mindig azt állította, hogy csupán a »dajkája« volt, az az

asszony nem más, mint az édesanyja”. Ferenczes a szerény tények híján a „költői énnel az igazságához” fordul értelmezésért, az Arghezi-versekhez. Nem kevésbé izgalmas ez a része a könyvnek, ahol az életműben próbálja tetten érni a költőt, s versek sorával igazolja megérzését, hogy valójában „nagyon szeretete azt az asszonyt”, mert amikor titkolta, valójában védte, rejtette őt a kandi idegenek elől. A részleteiben pontos igazság és egykor volt valóság már kideríthetetlen. Annyi bizonyos, hogy Arghezi haláláig gyötördött származása, anyjával szembeni keménysége és büntudata miatt. Ahogy ebben a szépséges, posztumusz megjelent versében is bizonytalansággal az ő emlékével viaskodik: „Szegénynek álmodlak, ki mindig éhes, / Amint szelíden suttogva kéreled / Valamire, nem jut eszembe, mire. / Rendszerint éjjel jössz, rongyosan, a sírből ide, / Mikor az álom ébredésbe lebbent, / Hívsz és keresel az emberi nemben. / És néma könnyekkel zokogsz” (Ferenczes István ford.). Az életmű kiváló ismerőjét, Constantin Popescu-Cademet idézi Ferenczes: „Akárhogyan is, a költő készakarva vagy akaratlanul, az anyja tudtával vagy tudta nélkül, felmagasztalta családnévét, életműve által megpecsételte a halhatatlansággal.”

Az *Arghezi* ← *Ergézi* könyv megjelenése, a titok föllebentése után egy fontos kérdés maradt nyitva: mi, magyarok és románok, tudjuk-e közös javunkra fordítani Arghezit a most megtalált Ergézi Rozáliával?

HAKLIK NORBERT

Méhes Károly: Néma galambok utcája

Scolar, 2015

Porr Benedek, a negyvenöt éves történelemtanár egy kárpátaljai osztálykirándulás során sms-ben értesül hajdani osztálytársa halálhíréről. Az üzenetet éppen a Vereckei-hágónál olvassa el. Méhes Károly aligha választhatott volna ennél megfelelőbb szimbolikus helyszínt új regényének nyitó jelenetéhez. Elvégre amennyiben a honfoglalást gigantikus road movie-ként tekintjük egy egész nemzetel a főszerepben, akkor a Vereckei-hágó az utazás katartikus csúcspontja, a megérkezés pillanata, amelyen túl már az úti cél belakása kezdődik el. A *Néma galambok utcája* című Méhes-regényben azonban ez az emblemikus helyszín egy másik,

egyszemélyes road movie kiindulópontjává lesz, amely a fizikai valóságban Győrtől Máramaroszigetig vezet a főszereplőt, a lélek és az emlékezés tájain azonban még messzebbre, olykor több évtizednyi távolságra kalauzolja el önmaga és mások emlékezetében, s egyúttal arra is lehetőséget nyújt számára, hogy az út állomásain újra meg újra magára öltön egy-egy addig ismeretlen szerepet.

Méhes Károly regényében ugyanis, mint minden valamirevaló road movie-ban, a térképen megtett távolságoknál sokkal fontosabb az a belső út, amelyet önnön lelkének és elméjének tájain jár be a főhős. A felesége által elhagyott, saját életének ese-



HAKLIK NORBERT (1976) Brűn (Csehország)

ménytélenségétől szenvedő tanárember esetében az utazás tétje az, hogy hová torkollik végül a megérkezés: abba az életbe és ahhoz a Porr Benedekhez tér-e majd vissza a főszereplő, ahonnan és akiként elindult, vagy képes-e a hajdani jó barát halálát egy gyökeresen új fejezet kezdetévé alakítani önmaga életében?

Porr Benedek utazását az teszi egyedivé és igazán érdekessé, hogy vonala rendre mások életét keresztezi, és újra meg újra lehetőséget kínál a főhős számára arra, hogy ideig-óráig átvegye olyasvalaki szerepét, aki a mellékszereplő mindennapjaiban már nincs jelen. A regény második fejezete például egy egyszerre megható és bizarr rituáléban kínál szerepet Porr Benedeknek. A halott barát özvegyének kérésére ugyanis a tanár Pöttendi Mara társául szegődik arra a pár hétre, amíg az asszony újraéli tizennégy éve halott kislánya utolsó napjait, valamint a végzetes vízi baleset

és a születés évfordulója közötti várakozás időszakát. Mara ugyanis a gyázmunka egy egészen egyedülálló formája révén próbálkozik megbirkózni a röviddel hetedik születésnapja előtt vízbe fúlt gyermek halálának emlékével. Hétéves szakaszokban, hajdan vezetett naplójának bejegyzéseire hagyatkozva, napról napra, a legapróbb részletekig újraéli közös életét Sárikával, egészen a tragikus napig, és szüksége van valakire, aki átsegíti a halál évfordulóját követő várakozás tíz napján, míg nem a gyermek születésének évfordulóján újrakezdeheti az emlékezést közös életükre.

Méhes nagyszerű írói kvalitásairól mi sem tanúskodik jobban, mint az a fokozatosság, ahogyan a szenttelen, aprólékos részletekbe menő tárgyilagossággal ábrázolt mikrojelenetek során a gyermekélet teljes újraélésének rituáléjától még valamelyest idegenkedő Benedeket végül valóban Mara elhivatott partnerévé teszi az emlékezésben. E fokozatosságnak köszönhetően észrevétlenül maga az olvasó is a tanár és az anya társává szegődik a gyászban és a gyermekszületés eksztatikus örömeiben. Ezek azok a pillanatok, amelyekért a prózaírónak érdemes tollat ragadni vagy a klaviatúra elé ülni, amikor az első látásra mégoly bizarrnak tűnő cselekmény végül katartikus, átélhető olvasói élménnyé nemesedik. A takarékosan megformált, remek dramaturgiai érzékeléssel adagolt jelenetekbe szerkesztett prózamondatok itt vérbeli szómágiává lényegülnek át, és Méhes még ezt is fokozni tudja, amikor a történet kulminációjában váratlanul szín-

re lépteti az idős asszonyt, aki huszonegy évvel korábban is ott volt a baleset helyszínén. Végül a tolokocsiba kényszerült asszonyság Sáríka halálának megidézése apropóján megosztja Marával és Benedekkel a második világháború idejéből őrzött emlékeit, amelyek ugyancsak gyermekorsókat idéznek fel, az olvasó pedig eltűnődhet azon, mennyire viszonylagos és generikus is a kívülálló számára minden tragédia úgy, hogy mindeközben egyedi és

univerzális jelentőségű azok számára, akiket személyesen érint. Azon kegyelmi prózapillanatok egyike ez a regényfejezet, amikor az írónak sikerül keveset markolnia és mégis szédítően sokat fognia, és a szereplők egyéni sorsán keresztül megvillantania valamit, ami egyetemes és általános érvényű.

Bár ez a fejezet önmagában, hosszú elbeszélésként is remekül megállná a helyét, csak egyetlen állomás Porr Benedek utazásában. A road movie műfaja nagyon jól áll

Méhesnek, aki Forma-1-es szakújságíróként is ismert. Nagyon ért hozzá a szerző, hogy néhány jól adagolt mondattal érzékletessé tegye az országúti vezetés egyszerre monoton és impulzusokban gazdag élményét, ráadásul az utazás során használt különféle járműveknek is képes személyiséget adni, jól érzékeltetve a gépjármű egyedi hangulatát, legyen szó Farkas Bertalan egykori Volgájáról vagy akár egy régi Volvo limuzinról. Méhes mégis képes ellenállni a kísértésnek, és nem vesztí szem elől, hogy a tényleges utazás csak díszlet, amelynek elemei között az igazi, a belső út drámája játszódik. Ennek a szerzői fegyelemnek és figyelemnek köszönhető, hogy a regény olykor meglepő kettős életet él teljes természetességgel. Van úgy, hogy Benedek akaratán kívül egy erdélyi műkincsrablási kísérlet egyik főszereplőjévé avanszál, a krimibe illő szál azonban az apjára való emlékezéssel sodratik össze egyazon fonallá, a fejlődést követő lábadózás története pedig egy egyéni sorson keresztül az erdélyi magyar arisztokrácia történelmébe is bepillantást enged, miközben a főhős a múlt egyik új, lehetséges változatát megálmodva anyja halálának emlékével birkózik meg sikeresen.

A regény elég korán elkezd érlelni a bizonyosságot azt illetően: Porr Benedek számára megadatik majd egy újabb élet az után, amelyet utazása kezdetén maga mögött hagyott. Az olvasói kíváncsiságot azonban mindvégig fenntartja, sőt, fokozni is képes Méhes Károly azáltal, hogy újabb és újabb lehetőségeket villant fel arra, hogyan is fest és kinek



a társaságában indul el majd ez az új élet, miután Pórr Benedek utazása céljához ér. Anélkül, hogy megfosztanánk az olvasót a meglepetés élményétől, annyit áruljunk el csupán, hogy a szerzőnek sikerült olyan végkifejlet felé kanyarintania a tanárember életfoglalásának történetét, amelyre alkalmasint a legkevésbé számíthat az olvasó. Így lesz a *Néma galambok utcája* egy eseménydús road movie

kulisszái mögött zajló, fordulatokban nem kevésbé gazdag belső utazás regényévé, amely mintha azazal az önzetlenségre és empátiára szólító üzenettel gazdagítaná az olvasót, hogy egy új élet záloga nem feltétlenül az, ha végérvényesen szakítunk a réggel, és hogy sokszor a mások tragédiájának önkéntes megélése nyit utat ahhoz, hogy a sajátjainkat végleg magunk mögött hagyhassuk.

BARTUSZ-DOBOSI LÁSZLÓ

Halmai Tamás: Rezervátum; A tengerszelídítő

Pro Pannonia; Stádium, 2015

Kihalófélben van a tiszta irodalom. S bár talán soha annyi könyvkiadó s pláne „író” nem volt még, mint manapság, mégis úgy érzem, „felvágatlan” könyveink száma egyre csak gyarapodik. Pályázatok s kemény piaci viszonyok fogadják a felkészületlen alkotót, aki erre a területre téved, s a talpon maradás kényszere sokakat formabontó magatartásra, önön stílusának megerőszkolására sarkall. Védett terület, rezervátum alig-alig akad az irodalom frontvonalán. Ezért örvendetes minden olyan próbálkozás, amely függetlenül magától e fent vázolt viszonyoktól, a gyógyító lírára összpontosítva igyekszik az irodalmi mesevilág derűs és bizalomteli légkörét átörökíteni, megóvni.

Halmai Tamás immáron tízéves költői életművének építésénél az első perctől fogva az erre való eltökéltségben megnyilvánuló rendkívüli tudatosságot figyelhetjük meg. Így fogalmazott erről ő maga: „a fény kultúrtörténetéből bőséggel merítő motivika, a nyelvi reflexiók és metareflexiók szövegszervező ereje, a biblikus horizontokra függesztett tekintet, a bölcséleti szándékok és a dalszerű széphangzás összeigazítása: mind olyan sajátosságok, amelyek jellegadóan határozzák meg a szerző poétikai ambícióját.”

S mi ezt csak alátámasztani tudjuk. Halmainál szinte mindegy, hogy milyen műfajjal próbálkozik. Verseiben, esszéiben vagy éppen monografikus vénával megalkotott recenzióiban formailag ugyanaz a nyelvi igényesség s tartalmilag az alkotót látható-

an legjobban érdeklő metafizikus témavilág simul egymás mellé. Az újholdas hagyományokat folytatva a költészetet hivatásként felfogó szerző a világ történéseire adott reflexióiban a személyiségépítés erkölcsi előfeltételeire igyekszik választ találni. Filozofikus mélységeket érintő versrezervátumaiban nem pusztán az élményeit próbálja a benyomásai alapján s az érzések szintjén rögzíteni, hanem ennél valami sokkal többet, a tapasztalások mögött rejlő valóságot akarja feltárni. Tárgyasít. Szimbolizálja olyan magyar költészeti hagyományokhoz kanyarodik vissza, mint Pilinszky, Rába György vagy éppen Nemes Nagy Ágnes.

Ezekre kapunk példát mindkét, 2015-ben megjelent kötetében, a Pro Pannonia Kiadónál napvilágot látott *Rezervátum* című verseskötetében és a Stádium Kiadónál megjelent „gyógyító történeteiben”, *A tengerszelídítő*ben.

Halmai ezekben a kötetekben azt a nyelven túli nyelvet keresi, amelyet a tárgyak nyugalmaiban és csendjében, a növények érzélem nélküli pompájában és akaratlan harmóniájában, a kristályok tömörségében és minőségük magabiztos állandóságában, a víz időtlen fenségében vél megtalálni. Hasonlatai, metaforái s minden központozást mellőző gondolatközlései a teljesen lecsupaszított lényegre összpontosítanak, annak könnyebb befogadását szolgálják. A *Rezervátum* hátsó borítójának szövege szerint „a határtalant keríti körbe, a mondhatatlant fogja vallatóra, a múlhatatlan közelében időz”.

